

ترسیم نقشه دانش کتابداران دانشگاه اصفهان

دکتر مظفر چشمه سهرابی^۱
سمیه شمسی شاه ولد علیانی^۲

چکیده

هدف: هدف این پژوهش، ترسیم نقشه دانش کتابداران کتابخانه‌های دانشگاه اصفهان است.
روش: روش این پژوهش توصیفی است و جامعه آماری آن را ۶۷ نفر از کتابداران شاغل در کتابخانه‌های دانشگاه اصفهان تشکیل می‌دهند. به دلیل کوچک بودن حجم جامعه، از روش سرشماری، برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه و چک لیست محقق ساخته و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از الگوهای رتبه‌های شغلی و ترسیم نقشه دانش، استفاده شد.
یافته‌ها و نتایج: میزان دانش کتابداران در زمینه‌های مجموعه‌سازی، فهرست‌نویسی و رده‌بندی، ثبت و آماده‌سازی منابع، امانت، مرجع، مهارت‌های ارتباطی، مدیریت، فناوری اطلاعات، ساختمان و تجهیزات کتابخانه، و اخلاق کتابداری در سطح مطلوبی قرار دارند. کتابداران در حوزه‌های مجموعه‌سازی، فهرست‌نویسی، ثبت و آماده‌سازی، امانت، مرجع، آموزش و اطلاع‌رسانی، مهارت‌های ارتباطی، فناوری اطلاعات، و اخلاق حرفه‌ای دارای تیم خبره هستند. نیازهای تخصصی کتابداران شامل فناوری اطلاعات، نمایه‌سازی، چکیده‌نویسی، علم‌سنجی، مباحث روز کتابداری، مدیریت، آموزش و اطلاع‌رسانی و ساختمان و تجهیزات است.
کلیدواژه‌ها: مدیریت دانش، نقشه دانش، ترسیم دانش، کتابداران، دانشگاه اصفهان

---

۱. عضو هیئت علمی دانشگاه اصفهان sohrabi51@yahoo.com

2. somayeshamsi@gmail.com

مقدمه و بیان مسئله

کتابخانه‌ها مخزن اطلاعات هستند و هر مخزنی کلیدی دارد. کتابدار و فنون حرفه‌اش، کلید مخزن دانش هستند. وجود یک کتابدار خوب در کتابخانه، مهم‌تر از میزان منابع و امکانات است، زیرا بدون وجود کتابدار متخصص، استفاده بهینه از منابع امکان‌پذیر نخواهد بود (موکهرجی^۱، ۱۳۸۲). مواردی مانند سطح تحصیلات، رشته تحصیلی، میزان دانش و مهارت‌های تخصصی مدیران و کارکنان کتابخانه‌ها، مهم‌ترین عواملی هستند که کیفیت خدمات ارائه شده را تحت تأثیر قرار می‌دهند (حیاتی و رادمهر، ۱۳۸۶).

اگرچه کتابداران دانش، مهارت و تجارب خود را در زمینه‌های کتابداری و امور کتابخانه در دوران تحصیل، آموزش‌های ضمن خدمت یا در اثر تجربه آموخته‌اند، گاه عواملی مانند ناشناخته ماندن بسیاری از تواناییها و مهارت‌ها، استفاده بردن از آنها، قرار گرفتن در پُست‌ها و کارهای نامرتب، فرصت استفاده از دانش و مهارت‌ها را از کتابداران سلب می‌کند. در شرایط کنونی که مدیریت دانش به موضوعی قابل توجه در سازمانها تبدیل شده است، یکی از بهترین روشها برای اداره و مدیریت بر دانشهای سازمانی، تهیه نقشه‌ای از دانش موجود در هر سازمان است.

«نقشه دانش» ابزار مدیریت دانش است و از طریق آن به کاربران سازمان، اطلاعاتی درباره محل قرار گرفتن دانش و منابع دانشی داده می‌شود. به طور کلی، می‌توان گفت نقشه دانش تخصص‌ها و دانش مورد نیاز افراد را با محل قرارگیری آنها در سازمان مشخص می‌کند (دیلمقانی، ۱۳۸۸). نقشه‌های دانش متناسب با هدفی که ترسیم می‌شوند، اطلاعات مفیدی را برای مدیران و سایر افراد سازمان فراهم می‌کنند. شناسایی منابع، دارایی‌ها و شکافهای دانشی، تسهیل خلق، کسب، ذخیره‌سازی، انتشار و به‌کارگیری دانش و بهبود تصمیم‌گیری، بارزترین مزایای ترسیم نقشه دانش شمرده می‌شوند (تاندوکار^۲، ۲۰۰۵؛ رضازاده مهریزی و دیگران، ۱۳۸۹).

---

1. Mukherjee.

2. Tandukar.

نقشه‌های دانش بر اساس هدف و شکلی که دارند، به انواع مختلفی تقسیم می‌شوند. محققان و مدیران دانش بر اساس دیدگاه‌های مختلف، دسته‌بندیهای متفاوتی را برای نقشه‌های دانش ارائه کرده‌اند. «اندرسون»^۱ (۱۹۹۸) بر اساس زمان، نقشه دانش را به دو نوع ایستا و پویا دسته‌بندی کرد. «لیبویتز» (۱۳۸۴) انواع نقشه دانش را بر اساس کاربرد در محیط‌های صنعتی شامل چهار نوع کلی نقشه سازمانی، نقشه تخصصی، نقشه موضوعات کلیدی و نقشه مفهومی می‌داند. «پروست»^۲ و همکاران (۲۰۰۰) نقشه‌های دانش را به سه دسته مفهومی^۳، فرایندی و شایستگی^۴ تقسیم کردند. «اپلر»^۵ (۲۰۰۱) پنج دسته نقشه منابع دانشی^۶، نقشه دارایی‌های دانشی^۷، نقشه ساختاری دانش^۸، نقشه کاربردی دانش^۹، نقشه توسعه دانش^{۱۰} را پیشنهاد می‌کند و «لیکاک»^{۱۱} (۲۰۰۶) به چهار دسته رویکرد اجتماعی^{۱۲}، رویکرد مبتنی بر شایستگی^{۱۳}، رویکرد فرایندی^{۱۴} و رویکرد مفهومی^{۱۵} اشاره دارد. می‌توان با ترکیب این نقشه‌ها، نقشه‌های دیگری را متناسب با نیاز سازمان تهیه کرد.

مطالعات متعددی در زمینه نقشه دانش در خارج انجام شده که بیشتر آنها به بیان چگونگی ترسیم نقشه دانش، مزایای آن و ارائه مدل‌های مختلف پرداخته‌اند. در ایران صرفاً به بیان نظریه‌ها بسنده شده و پژوهش‌های گسترده‌ای در این زمینه صورت نگرفته است. پژوهش‌های موردی که در این مورد انجام شده، بیشتر به ترسیم نقشه دانش در

1. Andersen.
2. Probst.
3. Conceptual.
4. Competency.
5. Eppler.
6. Knowledge Source Map.
7. Knowledge Asset Map.
8. Knowledge Structure Map.
9. Knowledge Application Map.
10. Knowledge Development Map.
11. Lecoq.
12. Social approach .
13. Approach Based Competency.
14. Procedural Approach.
15. Conceptual Approach.

شرکتهای تولیدی، مشاوره‌ای و... اختصاص داشته است و سازمانهای مرتبط با دانشگاه کمتر به این موضوع پرداخته‌اند. پژوهش حاضر برآن است تا از این شیوه برای ترسیم نقشه دانش کتابداران کتابخانه‌های دانشگاه اصفهان استفاده کند تا زمینه‌های مناسب بهره‌گیری بهتر از کارکنان به هنگام به کارگیری مدیریت دانش بازشناسی شود.

هدف اصلی مقاله، تعیین سطح دانش و مهارتهای کتابداران کتابخانه‌های دانشگاه اصفهان، شناسایی صاحبان دانش، نوع دانش و سطح آن با کمک رتبه‌های شغلی است. بر این اساس، ۴ سؤال زیر مطرح می‌شود:

۱. کتابداران کتابخانه‌های دانشگاه اصفهان تا چه حد از دانش و مهارتهای تخصصی کتابداری برخوردارند؟

۲. کتابداران کتابخانه‌های دانشگاه اصفهان دارای چه تخصصهایی هستند؟

۳. تیمهای خبره برای انجام پروژه‌ها یا حل مسئله‌ای خاص در بین کتابداران کتابخانه‌های دانشگاه اصفهان کدامند؟

۴. کتابداران کتابخانه‌های دانشگاه اصفهان دارای چه نیازهای آموزشی و تخصصی هستند؟

روش‌شناسی پژوهش

روش این پژوهش توصیفی است. جامعه آماری تحقیق عبارت است از کلیه کتابداران شاغل در کتابخانه‌های دانشگاه اصفهان، که تعداد آنها ۶۷ نفر است. در این پژوهش با توجه به ماهیت کار، نمونه‌گیری به عمل نیامد و از روش سرشماری استفاده شد. در مجموع، ۶۱ نفر با این پژوهش همکاری نمودند. ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه و چک لیست محقق ساخته است که به اختصار توضیح داده می‌شود.

الف) پرسشنامه محقق ساخته

پرسشنامه بر اساس نکات حاصل از مطالعه و بررسی محتوای کتابهای درسی و سرفصل دروس دوره‌های کارشناسی و کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، شرح وظایف کتابداران در کتابخانه‌ها و مبانی نظری و پیشینه پژوهش، در سه بخش تنظیم گردید: بخش اول: ویژگیهای جمعیت شناختی، سوابق تحصیلی، پژوهشی، کاری، و دوره‌های آموزشی گذرانده؛ بخش دوم: دانش و مهارتهای عمومی مانند کار با

کامپیوتر، حسابداری، زبان و تواناییهای اداری؛ بخش سوم: دانش، مهارت و تخصصهای کتابداری و اطلاع‌رسانی.

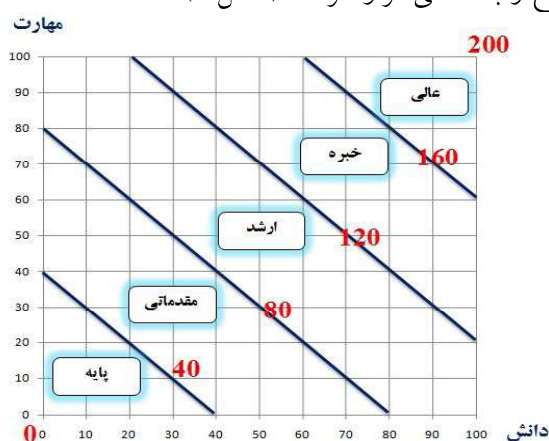
(ب) چکلیست محقق ساخته

برای تکمیل فرایند گردآوری اطلاعات، یک چکلیست محقق ساخته تهیه و برای مجموع دانش و مهارت، ۲۰۰ امتیاز به شرح زیر، در نظر گرفته شد:

الف) دانش (۱۰۰ امتیاز): شامل تحصیلات، دوره‌های آموزشی گذرانده شده، سوابق تدریس (آموزش کارورزان و تدریس در کارگاه‌های آموزشی) و سوابق پژوهشی (تألیف کتاب، مقاله، طرح پژوهشی، ارائه کنفرانس، و ...):

ب) مهارت (۱۰۰ امتیاز): شامل مهارتهای عمومی، مهارتهای تخصصی، سنوات خدمت، مسئولیتهای اجرایی، مدیریتی و مسئولیت در همایشها.

در این پژوهش با الهام از آیین‌نامه قانون مدیریت خدمات کشوری، در چهارده حوزه دانشی کتابداری، پنج سطح رتبه شغلی تعیین و دو محور افقی (میزان دانش) و عمودی (میزان مهارت) در نظر گرفته شد. امتیاز دانش و مهارت هر فرد، طبق مراحل قبلی با کمک نرم‌افزار SPSS و Excel محاسبه و براساس این امتیازها، مختصاتش بر روی دو محور مشخص گردید. هر شخص براساس محل تلاقی نمره دانش و مهارتش، در یکی از پنج سطح رتبه شغلی قرار گرفت (شکل ۱).

شکل ۱. گروه‌بندی رتبه‌های شغلی براساس دانش و مهارت

سطح عالی: دارای دانش و مهارت بسیار بالایی در یک حوزه (امتیاز بین ۱۶۰ تا ۲۰۰)؛

سطح خبره: دارای دانش و مهارت بالایی در یک حوزه (امتیاز بین ۱۲۰ تا ۱۶۰)؛
سطح ارشد: دارای دانش و مهارت متوسط در یک حوزه (امتیاز بین ۸۰ تا ۱۲۰)؛
سطح مقدماتی: دارای دانش و مهارت کم در یک حوزه (امتیاز بین ۴۰ تا ۸۰)؛
سطح پایه: دارای دانش و مهارت بسیار کم در یک حوزه (امتیاز بین صفر تا ۴۰).

یافته‌های پژوهش: ترسیم نقشه‌های دانش کتابداران

در این قسمت، ابتدا یافته‌های توصیفی بیان، سپس نقشه‌های دانش کتابداران ترسیم، و در نهایت با کمک نقشه‌های دانش، به سؤالهای پژوهش پاسخ داده می‌شود.

الف) یافته‌های توصیفی تحقیق

یافته‌های توصیفی، به اختصار به شرح زیر می‌باشند:

۱. جنسیت و سن: ۱۱/۵٪ کتابداران کتابخانه‌های دانشگاه مرد و ۸۸/۵٪ زن بوده‌اند. از نظر سن ۱۴/۸٪ کتابداران در رده سنی ۲۰-۲۹ سال، ۳۶/۱٪ در رده سنی ۳۰-۳۹ سال، ۴۴/۳٪ در رده سنی ۴۰-۴۹ سال و ۴/۹٪ در رده سنی ۵۰-۵۹ سال قرار داشته‌اند.
۲. نوع استخدام: ۴۵/۹٪ کتابداران رسمی، ۹/۸٪ پیمانی و ۴۴/۳٪ قراردادی بوده‌اند.
۳. مقطع و رشته تحصیلی: ۶/۶٪ کتابداران دارای مدرک تحصیلی دیپلم، ۱۳/۱٪ کاردانی (۱۱٪ کتابداری، ۱/۶٪ غیرکتابداری)؛ ۶۳/۹٪ کارشناسی (۴۷/۵٪ کتابداری، ۱۶/۴٪ غیرکتابداری)؛ ۱۴/۸٪ کارشناسی ارشد (۸/۲٪ کتابداری، ۳/۳٪ غیرکتابداری، ۳/۳٪ کارشناسی غیرکتابداری و کارشناسی ارشد کتابداری) و ۱/۶٪ دارای مدرک دکتری (غیرکتابداری) بوده‌اند.
۴. سابقه پژوهشی (مرتبط با کتابداری): ۱۹/۶٪ کتابداران کتابخانه‌های دانشگاه دارای ۳۲ اثر پژوهشی در قالب کتاب، مقاله چاپ شده یا ارائه شده در کنفرانس بوده‌اند.
۵. سابقه تدریس: ۲۴/۵٪ کتابداران کتابخانه‌های دانشگاه در مؤسسات، دانشکده‌ها و کلاسهای آموزشی تدریس نموده‌اند و ۷۵/۵٪ دیگر تاکنون تجربه تدریس نداشته‌اند.

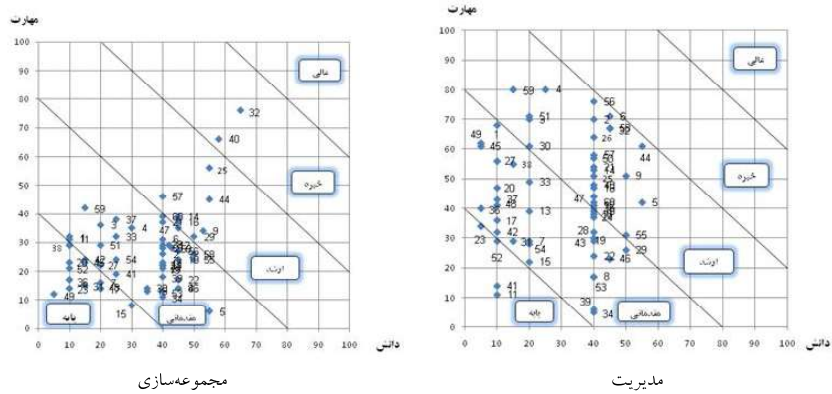
۶. مسئولیت اجرایی در سمینارها و همایشها: ۹/۸٪ کتابداران مسئولیت اجرایی و علمی داشته‌اند.
۷. دوره‌های آموزشی گذرانده شده: کتابداران در دوره‌های کامپیوتر، زبان، توانایی‌های اداری و تخصصی کتابداری شرکت نموده‌اند. بیشترین استقبال کتابداران مربوط به دوره‌های آموزشی آشنایی با ویندوز، اینترنت و اخلاق کتابداری است.
۸. دریافت جوایز و افتخارات: ۳ نفر از کتابداران کتابخانه‌های دانشگاه در دوره تحصیل یا کار خود مورد تشویق قرار گرفته‌اند. کدهای ۵۵ و ۵۷ به عنوان دانشجوی نمونه و کد ۴ به عنوان کارمند نمونه دانشگاه شناخته شدند.
۹. سابقه کار: تعداد ۱۲ نفر دارای سابقه خدمت ۱-۷ سال، ۲۰ نفر ۸-۱۴ سال، ۲۱ نفر ۱۵-۲۱ سال، ۸ نفر ۲۲-۲۸ سال بوده‌اند. ۲۹/۵٪ کتابداران در کتابخانه مرکزی دانشگاه، ۳۶/۱٪ در کتابخانه دانشکده‌ای، ۳۴/۴٪ در هر دو کتابخانه مرکزی و دانشکده‌ای خدمت نموده‌اند. ۱۶/۴ کتابداران در سازمانهای دیگر (به استثنای دانشگاه اصفهان) نیز خدمت نموده‌اند؛ ۲۶/۲٪ کتابداران در بخشهای دیگر دانشگاه (به استثنای کتابخانه‌ها) نیز خدمت نموده‌اند؛ این بخشها شامل قطب علمی، رفاه، روابط بین‌الملل، کمیته ارتقا، آموزش، مهدکودک، حسابداری، کارگزینی، سایت، دفتر مجله، گروه کتابداری، و امور اداری می‌باشند.

ب) ترسیم نقشه‌های دانش کتابداران

بر اساس تجزیه و تحلیل داده‌ها، دانش و مهارت کتابداران مطابق شکل‌های ۲ تا ۵

ترسیم می‌شود:

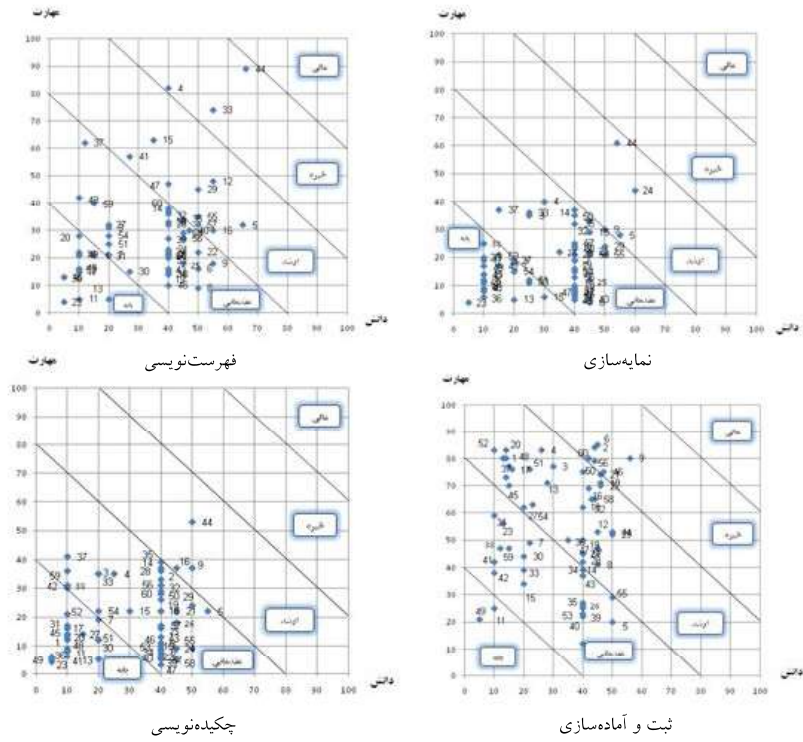
۱. دانش و مهارت‌های مرتبط با مجموعه‌سازی و مدیریت

شکل ۲. گروه بندی دانش و مهارت‌های مجموعه سازی و مدیریت کتابداران

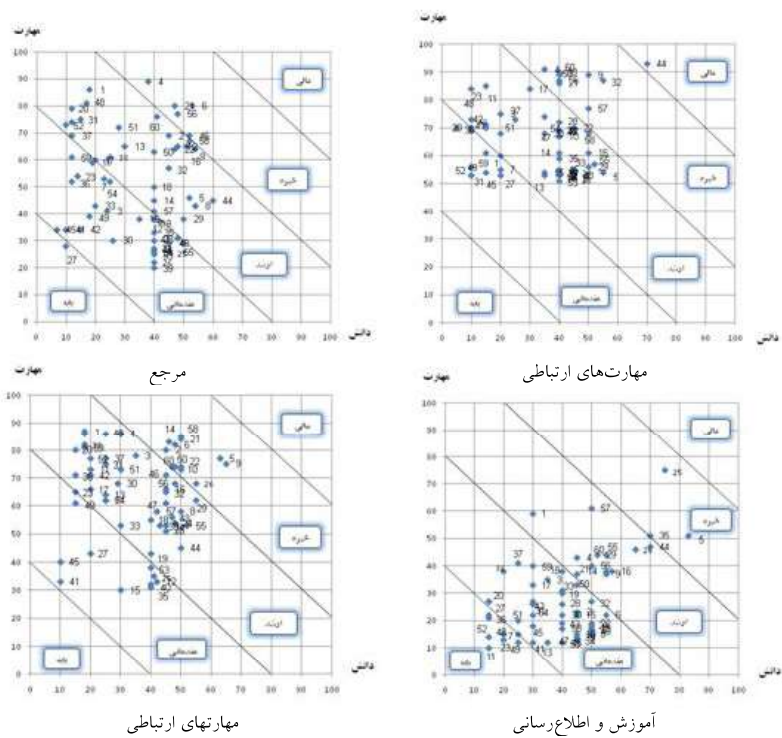

۲. دانش و مهارت‌های مرتبط با سازماندهی مواد

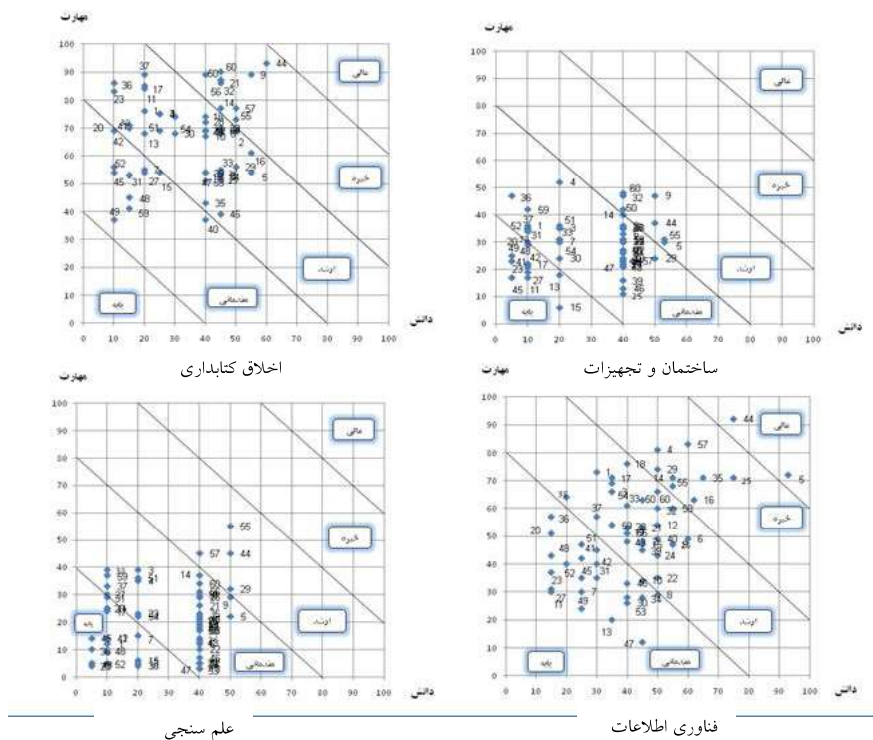
شکل ۳. گروه‌بندی دانش و مهارت‌های سازماندهی مواد کتابداران

۳. دانش و مهارت‌های مرتبط با اشاعه اطلاعات

شکل ۴. گروه‌بندی دانش و مهارت کتابداران در زمینه اشاعه اطلاعات

۴. دانش و مهارت‌های جانبی و مکمل

شکل ۵. گروه‌بندی دانش و مهارت کتابداران در زمینه مهارت‌های جانبی و مکمل

ج) تجزیه و تحلیل سؤالیهای پژوهش

سؤال اول پژوهش: تا چه حد کتابداران کتابخانه‌های دانشگاه اصفهان از دانش و

مهارت‌های تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی برخوردار هستند؟

داده‌های پژوهش نشان می‌دهد دانش و مهارت‌های تخصصی کتابداران در زمینه‌های

مجموعه‌سازی، فهرست‌نویسی و رده‌بندی، ثبت و آماده‌سازی منابع، امانت، مرجع،

مهارت‌های ارتباطی، مدیریت، فناوری اطلاعات، ساختمان و تجهیزات کتابخانه، اخلاق

کتابداری در سطح مطلوبی قرار دارد و در زمینه‌های نمایه‌سازی، چکیده‌نویسی، آموزش

و اطلاع‌رسانی، و علم‌سنجی در سطح مطلوبی نیست^۱. در ادامه، به اختصار به هر یک اشاره می‌شود:

۱. دانش و مهارت‌های مرتبط با مجموعه‌سازی

میزان آشنایی کتابداران با دانش و مهارت‌های ارزیابی، انتخاب و سفارش کتاب، انتخاب و سفارش نشریات، نیازسنجی، ارزشیابی مجموعه و وجین، شناخت روش‌های تهیه منابع در سطح مطلوبی قرار دارد و در زمینه‌های آشنایی با ارزیابی، انتخاب و سفارش پایگاه‌های اطلاعاتی، ارزیابی، انتخاب و سفارش مواد دیداری و شنیداری، ناشران داخلی و خارجی و شیوه‌های ارتباط با آنها، نرم‌افزارهای تهیه و سفارش منابع اطلاعاتی، حق طبع و نشر در ایران و سایر کشورها، کار با ابزارهای انتخاب منابع اطلاعاتی، مراحل سفارش یک منبع اطلاعاتی در سطح مطلوبی قرار ندارد.

۲. دانش و مهارت‌های مرتبط با سازماندهی مواد

الف) دانش و مهارت‌های مرتبط با فهرست‌نویسی و رده‌بندی: کتابداران با دانش و مهارت‌های فهرست‌نویسی کتابها، رده‌بندی کتابها بر اساس رده‌بندی دیویی، کار با منابع مورد نیاز برای فهرست‌نویسی مانند کتابشناسی ملی، در سطح مطلوبی آشنا هستند و در زمینه‌های آشنایی با فهرست‌نویسی نشریات و روزنامه‌ها، فهرست‌نویسی منابع دیداری و شنیداری، فهرست‌نویسی منابع الکترونیکی، فهرست‌نویسی نسخ خطی، رده‌بندی کتابها بر اساس رده‌بندی کنگره، رده‌بندی کتابها بر اساس رده‌بندی علوم پزشکی در سطح مطلوبی نیستند.

ب) دانش و مهارت‌های مرتبط با نمایه‌سازی: میزان آشنایی کتابداران با دانش و مهارت‌های نمایه‌سازی پایان‌نامه‌ها، اسناد و نامه‌ها، مواد دیداری و شنیداری و نمایه‌سازی اطلاعات در اینترنت، در سطح مطلوبی قرار ندارد.

ج) دانش و مهارت‌های مرتبط با چکیده‌نویسی: دانش و مهارت‌های کتابداران در زمینه آشنایی با انواع چکیده‌ها و ویژگی‌های یک چکیده خوب در سطح مطلوبی نیست.

۱. در این مقاله، دانش و مهارت‌های عمومی کتابداران تجزیه و تحلیل نشده است.

(د) دانش و مهارت‌های مرتبط با ثبت و آماده‌سازی: میزان دانش و مهارت کتابداران در زمینه آشنایی با روش تهیه بارکد و برچسب عطف کتاب و ثبت کتابهای جدید در دفتر ثبت کتابخانه، در سطح مطلوبی قرار دارد.

۳. دانش و مهارت‌های مرتبط با اشاعه اطلاعات

(الف) دانش و مهارت‌های مرتبط با امانت: کتابداران در زمینه‌های آشنایی با امانت، بازگشت و تمدید منابع کتابخانه، تسویه حساب، امانت بین کتابخانه‌ای و شیوه‌های آن، یافتن کتابها بر اساس شماره راهنما در قفسه، رف‌خوانی، شناخت کلی نسبت به منابع کتابخانه در سطح مطلوبی هستند.

(ب) دانش و مهارت‌های مرتبط با مرجع: کتابداران با زمینه‌های آشنایی با منابع مرجع فارسی و لاتین، خدمات مرجع دیجیتال، پاسخگویی به سؤالات مرجع، آموزش کاربران درباره نحوه استفاده از منابع مرجع در سطح مطلوبی هستند.

(ج) دانش و مهارت‌های مرتبط با آموزش و اطلاع‌رسانی: میزان دانش و مهارت کتابداران در زمینه‌های راهنمایی و آموزش مراجعان جهت استفاده از کتابخانه، شیوه‌های اشاعه اطلاعات و خدمات تحویل مدرک در سطح مطلوبی قرار دارد و در زمینه‌های آشنایی با تهیه و طراحی بروشور، پوسترهای کارگاه‌ها و سمینارها، جزوه‌های آموزشی کارگاه‌ها، برگزاری کارگاه، سمینار و جلسات سخنرانی، برگزاری نمایشگاه‌های کتاب در سطح مطلوبی قرار ندارد.

(د) دانش و مهارت‌های مرتبط با مهارت‌های ارتباطی: میزان آشنایی کتابداران با مهارت‌های ارتباطی در سطح مطلوبی است.

۴. دانش و مهارت‌های مرتبط با مدیریت

کتابداران نسبت به برنامه‌ریزی، سازماندهی، هدایت و کنترل امور کتابخانه، تنظیم خط‌مشی و آیین‌نامه‌های مرتبط با کتابخانه، تنظیم شرح وظایف کارمندان کتابخانه، مدیریت منابع کتابخانه در سطح مطلوبی آشنا هستند.

۵. دانش و مهارت‌های جانبی و مکمل

(الف) دانش و مهارت‌های مرتبط با فناوری اطلاعات: کتابداران نسبت به نرم‌افزارهای کتابداری، سایت‌های مرتبط با کتابداری، امکانات جستجو در پایگاه‌های

اطلاعاتی فارسی و لاتین، امکانات کاربردی موجود در وب، ابزارهای جستجوی اطلاعات در اینترنت، امکانات جستجو در اینترنت در سطح مطلوبی آشنا هستند و در زمینه‌های طراحی پایگاه‌های اطلاعاتی، شناخت محیط شبکه‌ای و الکترونیکی، شناخت مفاهیم موجود در اینترنت، شناخت مفاهیم و استفاده از برنامه‌های کاربردی در وب ۲ و ۳، آموزشهای الکترونیکی و مجازی در سطح مطلوبی آشنا نیستند.

ب) دانش و مهارت‌های مرتبط با ساختمان و تجهیزات کتابخانه: میزان دانش و مهارت کتابداران در زمینه‌های آشنایی با استانداردهای ساختمان کتابخانه، وسایل و تجهیزات کتابخانه، اصول ایمنی، حفاظت و نگهداری مواد در کتابخانه در سطح مطلوبی قرار دارد و در زمینه طراحی ساختمان کتابخانه و عوامل مؤثر در طراحی آن، شیوه نگهداری اسناد و نسخ خطی در سطح مطلوبی نیست.

ج) دانش و مهارت‌های مرتبط با علم‌سنجی: کتابداران در زمینه علم‌سنجی شناخت مطلوبی ندارند.

د) دانش و مهارت‌های مرتبط با اخلاق حرفه‌ای کتابداری: کتابداران با اخلاق حرفه‌ای کتابداری در سطح مطلوبی آشنا هستند.

سؤال دوم پژوهش: کتابداران کتابخانه‌های دانشگاه اصفهان دارای چه تخصص‌هایی هستند؟

به منظور پاسخگویی به این سؤال پژوهش، جایگاه هر فرد در شکل‌های ۲ تا ۵ با یکدیگر مقایسه شد. بالاترین موقعیت‌های هر فرد در این چهارده حوزه شناسایی و به عنوان تخصص‌های اصلی وی در نظر گرفته شد (جدول ۱). به عنوان مثال، کد ۱ در زمینه‌های امانت، آموزش و اطلاع‌رسانی، مرجع و مدیریت تخصص دارد و مهم‌ترین دانش و مهارت وی در زمینه امانت است و آموزش و اطلاع‌رسانی در اولویت دوم، مرجع و مدیریت در اولویت سوم و چهارم قرار دارند. به همین ترتیب، زمینه‌های تخصصی سایر کتابداران نیز در جدول ۱ بیان گردیده است.

جدول ۱. تخصص‌های اصلی کتابداران کتابخانه‌های دانشگاه اصفهان (به ترتیب اولویت در تخصص‌ها)

کد	تخصص اصلی	کد	تخصص اصلی
۱	امانت- آموزش و اطلاع‌رسانی- مرجع- مدیریت	۲	امانت- مرجع- مدیریت- آماده‌سازی
۳	ثبت- آماده‌سازی- امانت- مدیریت	۴	فهرست‌نویسی- امانت- فناوری اطلاعات- مدیریت- مرجع- مهارت‌های ارتباطی
۵	آموزش و اطلاع‌رسانی- فهرست‌نویسی- نسخ خطی- امانت- نمایه‌سازی- مدیریت- فناوری اطلاعات	۶	امانت- مدیریت- مرجع- آماده‌سازی
۷	امانت- مرجع- ثبت- آماده‌سازی	۸	امانت- مرجع- آماده‌سازی
۹	امانت- مرجع- آماده‌سازی- مهارت‌های ارتباطی- چکیده‌نویسی	۱۰	امانت- مرجع- آماده‌سازی
۱۱	امانت- مرجع- آماده‌سازی	۱۲	فهرست‌نویسی- مجموعه‌سازی- امانت- مدیریت- آماده‌سازی
۱۳	ثبت- آماده‌سازی- امانت- مرجع	۱۴	امانت- فناوری اطلاعات
۱۵	فهرست‌نویسی- امانت	۱۶	امانت- مرجع- آماده‌سازی- چکیده‌نویسی- فناوری اطلاعات
۱۷	امانت- مرجع- آماده‌سازی	۱۸	امانت- آماده‌سازی
۱۹	امانت- آماده‌سازی	۲۰	امانت- مرجع- آماده‌سازی
۲۱	امانت- مرجع- آماده‌سازی- مهارت‌های ارتباطی	۲۲	امانت- مرجع- آماده‌سازی
۲۳	امانت- مرجع- آماده‌سازی	۲۴	نمایه‌سازی- امانت- مرجع
۲۵	آموزش و اطلاع‌رسانی- مجموعه‌سازی- فناوری اطلاعات- مدیریت	۲۶	مدیریت- آموزش و اطلاع‌رسانی- امانت
۲۷	آماده‌سازی- فهرست‌نویسی- مجموعه‌سازی- مدیریت	۲۸	امانت- آماده‌سازی
۲۹	آموزش و اطلاع‌رسانی- امانت- فناوری اطلاعات	۳۰	امانت- ثبت- آماده‌سازی- مدیریت
۳۱	امانت- مرجع- آماده‌سازی	۳۲	مجموعه‌سازی- امانت- مهارت‌های ارتباطی- مدیریت
۳۳	فهرست‌نویسی- امانت	۳۴	امانت- ثبت- آماده‌سازی

۳۵	آموزش و اطلاع‌رسانی - فناوری اطلاعات	۳۶	امانت - مرجع - آماده‌سازی
۳۷	امانت - ثبت - آماده‌سازی - مرجع	۳۸	امانت - مرجع
۳۹	امانت - ثبت	۴۰	مجموعه‌سازی - مدیریت - فهرست‌نویسی
۴۱	فهرست‌نویسی	۴۲	امانت - مرجع - آماده‌سازی
۴۳	امانت - مرجع - آماده‌سازی	۴۴	فهرست‌نویسی - نمایه‌سازی - فناوری اطلاعات - مهارت‌های ارتباطی
۴۵	امانت - ثبت - مرجع - مدیریت	۴۶	امانت - مرجع
۴۷	امانت - مرجع - فهرست‌نویسی - مجموعه‌سازی - مدیریت	۴۸	امانت - مرجع - آماده‌سازی - مدیریت
۴۹	امانت - مرجع - فهرست‌نویسی - مدیریت	۵۰	امانت - مرجع - آماده‌سازی - مهارت‌های ارتباطی
۵۱	امانت - مرجع - مدیریت	۵۲	امانت - مرجع - آماده‌سازی
۵۳	امانت - آماده‌سازی	۵۴	امانت - مرجع - آماده‌سازی
۵۵	علم‌سنجی - آموزش و اطلاع‌رسانی - فناوری اطلاعات	۵۶	امانت - مرجع - آماده‌سازی - مدیریت - مهارت‌های ارتباطی
۵۷	آموزش و اطلاع‌رسانی - مجموعه‌سازی - فناوری اطلاعات - مهارت‌های ارتباطی	۵۸	امانت - مرجع - آماده‌سازی - مدیریت
۵۹	امانت - فهرست‌نویسی نسخ خطی - چکیده‌نویسی - مدیریت	۶۰	امانت - آماده‌سازی - مهارت‌های ارتباطی
۶۱			امانت - مرجع - آماده‌سازی - مدیریت

سؤال سوم پژوهش: تیم‌های خبره برای انجام پروژه‌ها یا حل مسئله‌ای خاص در بین کتابداران کتابخانه‌های دانشگاه اصفهان کدامند؟

براساس شکل‌های ۲ تا ۵، افرادی که در دو سطح عالی و خبره قرار گرفته‌اند، به عنوان تیم خبره در آن حوزه معرفی می‌شوند و در حوزه‌هایی که فاقد تیم خبره‌اند، افرادی که در سطح ارشد قرار گرفته‌اند و دارای بالاترین امتیاز هستند، به عنوان گروه برتر در آن حوزه شناخته شده‌اند (جدول ۲).

به عنوان مثال، در حوزه مجموعه‌سازی، ۲ نفر (کدهای ۳۲ و ۴۰) در سطح خبره قرار گرفته‌اند که به عنوان تیم خبره مجموعه‌سازی معرفی می‌شوند. علاوه بر آن، ۷ نفر

ترسیم نقشه دانش کتابداران دانشگاه اصفهان / ۶۱

(کدهای ۹، ۱۴، ۱۶، ۲۵، ۲۹، ۴۴ و ۵۷) در سطح ارشد قرار گرفته‌اند و دارای دانش بالایی هستند. هنگام برنامه‌ریزی برای جابه‌جایی نیروها به عنوان اولویت‌های مناسب، می‌توان از این افراد استفاده کرد.

جدول ۲. تیم خیره و گروه‌های برتر در حوزه‌های کتابداری

اعضا	نام حوزه	
کدهای ۳۲ و ۴۰ (اعضای گروه برتر: کدهای ۹، ۱۴، ۱۶، ۲۵، ۲۹، ۴۴ و ۵۷)	مجموعه‌سازی	حوزه‌های دارای تیم خیره
کدهای ۴۴، ۳۳ و ۴ (اعضای گروه برتر: کدهای ۱۵، ۱۲، ۴۱، ۵، ۲۹، ۴۷، ۱۶، ۵۵ و ۵۷)	فهرست‌نویسی و رده‌بندی	
کدهای ۹، ۶، ۲، ۵۶، ۲۱، ۶۰، ۴۵ و ۱۳	ثبت و آماده‌سازی	
کدهای ۵، ۹، ۵۸، ۲۱، ۶، ۱۴، ۲، ۲۲، ۵۰، ۱۰، ۶۰ و ۲۶	امانت	
کدهای ۶، ۴، ۲۱، ۵۶ و ۴۶	مرجع	
کدهای ۲۵، ۵ و ۳۵ (اعضای گروه برتر: کدهای ۵۷، ۱، ۲۶ و ۲۹)	آموزش و اطلاع‌رسانی	
کدهای ۴۴، ۳۲، ۹، ۴، ۱۸، ۲۱، ۵۰، ۵۶، ۵۷ و ۶۰	مهارت‌های ارتباطی	
کدهای ۴۴، ۵، ۵۷، ۲۵، ۳۵، ۴، ۲۹، ۵۵، ۱۶ و ۱۴	فناوری اطلاعات	
کدهای ۴۴، ۹، ۶۰، ۲۱، ۵۰، ۳۲، ۵۷، ۵۶ و ۱۴	اخلاق حرفه‌ای	
کدهای ۴۴، ۲۴ و ۵	نمایه‌سازی	
کدهای ۴۴، ۹ و ۱۶	چکیده‌نویسی	
کدهای ۵۶، ۶، ۴۴، ۲، ۳۲، ۵۸، ۴، ۲۶	مدیریت	
کدهای ۹، ۳۲، ۶۰، ۴۴، ۵۵، ۵ و ۵۰	ساختمان و تجهیزات کتابخانه	
کدهای ۵۵، ۴۴، ۵۷ و ۲۹	علم‌سنجی	

سؤال پنجم پژوهش: نیازهای آموزشی و تخصصی کتابداران کتابخانه‌های دانشگاه اصفهان کدامند؟

نتایج پژوهش و شکل‌های ۲ تا ۱۵ نشان می‌دهد دانشگاه اصفهان در حوزه‌های نمایه‌سازی، چکیده‌نویسی، مدیریت، ساختمان و تجهیزات، و علم‌سنجی فاقد تیم خبره است و میزان دانش و مهارت‌های تخصصی کتابداران در زمینه‌های نمایه‌سازی، چکیده‌نویسی، آموزش و اطلاع‌رسانی و علم‌سنجی کمتر از حد مطلوب است. همچنین، در سایر حوزه‌ها، مؤلفه‌هایی وجود دارد که کتابداران در آن مؤلفه‌ها ضعیف هستند - که در سوال یک شرح داده شده‌اند. در جمع‌بندی نهایی، نیازهای آموزشی تخصصی کتابداران به شرح زیر خواهد بود:

- اولویت‌های اصلی: فناوری اطلاعات با تأکید بر آموزش پایگاه‌های اطلاعاتی و اینترنت، نمایه‌سازی، چکیده‌نویسی، علم‌سنجی، مباحث روز کتابداری، مدیریت، آموزش و اطلاع‌رسانی، ساختمان و تجهیزات.
- اولویت‌های فرعی: فهرست‌نویسی، مجموعه‌سازی، مرجع، امانت، اخلاق حرفه‌ای.

نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش نشان می‌دهد میزان دانش و مهارت‌های تخصصی کتابداران در زمینه‌های مجموعه‌سازی، فهرست‌نویسی و رده‌بندی، ثبت و آماده‌سازی منابع، امانت، مرجع، مهارت‌های ارتباطی، مدیریت، فناوری اطلاعات، ساختمان و تجهیزات کتابخانه و اخلاق کتابداری در سطح مطلوبی قرار دارند و در زمینه‌های نمایه‌سازی، چکیده‌نویسی، آموزش و اطلاع‌رسانی و علم‌سنجی، پایین‌تر از سطح مطلوب هستند. کتابداران دانشگاه اصفهان در حوزه‌های مجموعه‌سازی، فهرست‌نویسی، ثبت و آماده‌سازی، امانت، مرجع، آموزش و اطلاع‌رسانی، مهارت‌های ارتباطی، فناوری اطلاعات، و اخلاق حرفه‌ای دارای تیم‌های خبره و در حوزه‌های نمایه‌سازی، چکیده‌نویسی، مدیریت، ساختمان و تجهیزات، و علم‌سنجی فاقد تیم خبره می‌باشند. نیازهای آموزشی عمومی کتابداران شامل کامپیوتر، حسابداری، زبان، و توانایی‌های اداری و نیازهای تخصصی آنها شامل

فناوری اطلاعات، نمایه‌سازی، چکیده‌نویسی، علم‌سنجی، مباحث روز کتابداری، مدیریت، آموزش و اطلاع‌رسانی، و ساختمان و تجهیزات است. براین اساس، موارد زیر پیشنهاد می‌شود:

۱. بر اساس یافته‌های مربوط به سؤالهای ۱، ۲، و ۴ پیشنهاد می‌شود دوره‌های آموزش مهارت‌های تخصصی شامل فناوری اطلاعات با تأکید بر آموزش پایگاه‌های اطلاعاتی و اینترنت، نمایه‌سازی، چکیده‌نویسی، علم‌سنجی، مباحث روز کتابداری، مدیریت، آموزش و اطلاع‌رسانی، ساختمان و تجهیزات برگزار گردد، زیرا نتایج پژوهش نشان می‌دهد میزان آشنایی کتابداران با مهارت‌های تخصصی، کافی نیست.
۲. بر اساس یافته‌های مربوط به سؤالهای ۲، ۳، و ۴ تیمها و گروه‌های خبره در هر حوزه دانشی، تخصص‌های اصلی کتابداران و نیازهای آموزشی آنها شناسایی گردید. پیشنهاد می‌شود از نتایج پژوهش به منظور مدیریت نیروی انسانی در کتابخانه‌های دانشگاه اصفهان، بهره‌جویی شود.
۳. تشویق کتابداران به کسب و انتقال دانش از راه برگزاری کارگاه‌های آموزش مهارت‌های تخصصی کتابداری با تدریس کتابداران خبره در هر حوزه برای کتابداران تازه‌کار و دانشجویان کتابداری
۴. برگزاری گردهمایی‌ها و جلسات بحث و گفتگو به منظور انتقال دانش بین کتابداران
۵. تشویق و قدردانی از کتابداران برتر در همه حوزه‌های آموزشی.

منابع

- دیلمقانی، میترا (۱۳۸۸). ترسیم نقشه دانش، گامی جهت استفاده بهینه از منابع دانشی سازمان. *اطلاع‌شناسی*. ۱ (۲۵)، ۳۹-۵۸.
- حیاتی، زهیر و علی رادمهر (۱۳۸۶). بررسی وضعیت نیروی انسانی در کتابخانه‌های دانشگاهی و تحقیقاتی کشور. *فصلنامه مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۲ (۷۰)، ۶۹-۸۵.
- رضازاده مهریزی، محمدحسین و دیگران (۱۳۸۹). *ابزارهای مدیریت دانش*. تهران: موسسه فرهنگی هنری پردازش هوشمند علایم.
- لیوویتز، جی. (۱۳۸۴). *مدیریت دانش: آموزه‌هایی از مهندسی دانش*، ترجمه محمد حسن‌زاده. تهران: انتشارات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور (نشر اثر اصلی ۲۰۰۱)

- موکهرجی، ا. ک (۱۳۸۲). تاریخ و فلسفه کتابداری. ترجمه اسدالله آزاد. تهران: کتابدار (نشر اثر اصلی ۱۹۶۶)

- Andersen, A. (1998). Knowledge Mapping: Getting Started in Knowledge Management, Retrieved from <http://openacademy.mindef.gov.sg>.
- Eppler, M. (2001). Making Knowledge Visible Through Intranet Knowledge Maps: Concepts, Elements, Cases, *International Conference on System Science. Hawaii*.
- Lecocq, R.(2006). Knowledge mapping: A conceptual model, Defence R & D Canada- Valcartier Technical Report, DRDC Valcartier TR 2006-118.
- Probst, G.; Raub, S.; Romhardt, K. (2000). Managing Knowledge-Building Blocks for Success, West Sussex: John Wiley & sons.
- Tandukar, D (2005). knowledge mapping. Retrieved from: www.zimerticles.com/?knowledge-mapping&id=9047 or <http://ezinearticles.com/?expert=Deependra-Tandukar>